

zel a könyvvel az ő áldozatos erőfeszítéseik és az ezeket támogató akadémiai oktatók, törzsbeliek akadémiaépítő tevékenysége, a felsőszintű katonai képzést támogató előljárók emléke előtt kívántam tisztelni.”

A kutatás már sok mindent feltárt abból a hosszú és rögös, válságokkal és kihagyásokkal terhes történelmi útból, amelyet az elmúlt évszázadokban a nemzeti katonai akadémiától a nemzetvédelmi egyetemig megtettünk. Ám a tudomány művelőinek még sok tennivalójuk, hogy további kutatásaikkal még részletesebben feltárják, feldolgozzák és bemutassák a történeteket a gondolat meghirdetésétől a megvalósításig; a különböző katonai felsőoktatási koncepcióktól, a látszólag létező katonai felsőoktatási intézménytől a valóban élő, működő, a kutatás és tanítás egységét hordozó,

a tudomány és oktatás egységét megvalósító, korszerű felsőfokú hadiiskola létrejöttéig.

Reméljük, hisz a szerző e munkájából és nyilatkozataiból is kiderül, hogy folytatja kutatásait és feldolgozásait annak érdekében, hogy feltárja, feldolgozza a magyar katonai felsőoktatás történetének 1947 és 2007 közötti időszakát. Vagyis, ha nem is vallja be, de el kívánja készíteni egy hosszabb, két korszak több periódusból álló történelmi fejlődési folyamatának összefoglalását, nem egyszerű, de szükségszerű szintézisét. Ismerve Szabó Miklós kutatói képességeit, e reménybeli szintézis, mint ismertetett műve is, új értékekkel fogja gazdagítani a hazai felsőoktatás történetét, és a magyar pedagógia tudomány fejlődés-történetét is.

Ács Tibor

„A HADI TÖRTÉNET KÚTFEJE MINDEN HADTUDOMÁNYNAK”

Tanulmányok Ács Tibor tiszteletére. Szerk. Szabó János

(Haditörténeti Intézet és Múzeum – Polgart, Budapest, 2007. 411 o.)

Régi, szép hagyomány, hogy tanítványok, pályatársak, kollégák emlékkötetbe szerkesztett írásaikkal tisztelik meg kerek születésnapja alkalmából az arra érdemesített. Mindennek persze legalább két feltétele van. Meg kell érni ezt a szép kort – Ács Tibor hál’ Istennek jó egészségben, fizikai kondícióban és a tőle megszokott szellemi frissességgel megáldva él közöttünk. A másik feltételről, a szakmabeli érdemeikről, Szabó János professzor, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem rektora értekezik a Haditörténeti Intézet és Múzeumnak a Polgart Könyvkiadóval közösen jegyzett, megjelenésére is színvonalas kiadvány előszavában. Ács Tibor ezredest nem kell bemutatni a folyóirat olvasóinak, hiszen a Haditörténelmi Közlemények főszerkesztői beosztásából vonult nyugállományba. Mindmáig aktív szakmai tevékenységet fejt ki: sora jelennek meg monográfiái, tanulmányai, elnöke a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottságának.

A közel egyharmad évszázadra visszanyúló személyes ismeretség ürügyén engedtessek meg nekem, hogy egy személyes élménnyel árnyaljam a tudós férfiurol a rektor, egy-

ben a kötet szerkesztője által rajzolt képet. A történész is ember, alkalmasint szülő, sőt jó néhányunknak unokák istápolásának gondja is osztályrészül jutott. Gyakran találkozhattunk olyan esettel, amikor a gyermek hirtelen lázas beteg lett és a nagyobb bajt megelőzendő felhevült kicsi testét csak hideg vizes törülközőbe csavarva tudtuk lehűteni. Nyilván ismerős a „priznic”, mint módszer és mint kifejezés. De hányan tudják az olvasók közül, hogy ki volt Vinzent Priessnitz és mi köze van a magyar hadtudomány történetéhez? Számomra az összefüggést Ács Tibor Bolyai Jánosról írt nagyszerű monográfiája világította meg. A XIX. század első felében élt egyszerű földműves Priessnitz felfigyelt a hideg víz gyógyító hatására és 1826-ban Gräfenbergben gyógyintézetet alapított. A hadmérnöki végzettségű nagy magyar matematikus nem csak alkalmazta a maga korában rendkívül népszerű vízkúrát, de élénk levelezést is folytatott kidolgozójával, ezzel a mai értelemben természetgyógyásznak titulálható emberrel. Erre a látszólag jelentéktelen kultúrtörténeti adatra Ács Tibor is rábukkant kutatásai során és nem kerülte el figyelmét, hiszen az ilyen apróságok te-

szik teljessé az említett életrajzot, ilyen rész-
adatok alapján tudott igazi emberi portrét raj-
zolni. Így döbbenhet rá az olvasó, hogy Bolyai
János nem csak zseniális matematikus és siker-
telen hadmérnök volt, de esendő, testi porhüve-
lyével egy életen át harcban álló ember is.

Ács Tibor tudományszervezői tevékeny-
sége mellett a levéltári, könyvtári, kéziratári
források kitarító, alapos feltárása, majd az ada-
tok jó érzékkel történő csoportosítása, tudomá-
nyos elvárások szerinti formában, de egy-
ben olvasmányos módon közkinccsé tétele –
számomra ezt jelenti az ünnevelt munkássága.
Érzékelhetően a kötetben tanulmányokat jegy-
ző szerzők is jó véleményvel voltak a magyar
hadtörténet feledésbe merült epizódjait, sze-
mélyiségeit újra felfedező makacs hadtudós-
ról, különben nem ajánlottak volna ilyen kiváló
írásokat az emlékkötetbe.

A sort a szerkesztés feladatait is magára
vállaló *Szabó János* professzor nyitja, aki „75
éves az aranybányász unokája” címmel kö-
szönti hadtörténészünket, aki a nemesfémeket
tartalmazó ásványt fáradságos munkával fel-
színre hozó ősoktól örökölt kitarással hívja
fel írásaiban a figyelmet a XIX. század hadtu-
dósaira és munkásságukra.

A szerkesztő készítői sorait tanulmányok
követik. Imponáló a szerzők névsora: egye-
temi oktatók, neves történészek a hadtörténet,
a tudománytörténet területéről, levéltárosok és
muzeológusok, a hadtudomány elméletének
szakértői és térképészek, hazai és határon túli
tudósok. A recenzens – aki szerkesztőként
maga is elkövetett néhány merényletet a had-
történetírás ellen – persze összevont szemöl-
dökkel tehetné kritika tárgyává a kötetben al-
kalmazott, a szerzők neve szerint betürendbe
sorolt szerkesztési elvet. Miért nem tematikus
a tanulmányok csoportosítása? De azonnal
zavarba is jönne a témák bősége okán.

Mert lehetne ugyan egy XVIII–XIX. szá-
zadi történet címszó szerinti fejezetbe szusza-
kolni *Csikány Tamás* kitünő áttekintését az
austerlitz-i csatában vitézkedő magyar hadfi-
akról, vagy *Lenkefi Ferenc*nek a napóleoni
háborúk során Magyarországra vetődött fran-
cia hadifoglyokról írt közleményét. Ugyan-
csak ide lehetne sorolni *Zachar József*nek bá-
ró Tóth Ferenc ezredes oszmán hadseregben
játszott szerepét feldolgozó, tőle megszokott,
magas színvonalon megírt tanulmányát.

De lehetne egy, a 1848–49-es magyar sza-
badság harc történetéhez kapcsolódó külön

blokk is. *Hermann Róbert* nyilván nem vélet-
lenül választotta Mészáros Lázár Kossuth La-
joshoz és az Országos Honvédelmi Bizott-
mányhoz intézett leveleinek közlését e kö-
tetben, hiszen Ács Tibor is kitüntetett figyelt
szentelt kutatásai során az első magyar
hadügyminiszter személyének. *Peter Moldo-
van* ugyancsak a szabadságharc történeti iro-
dalmát gazdagítja az erdélyi önkéntes lovas-
ezredek megszervezését ismertető írásával.
Az 1848–49-es fejezetet *Urbán Aladár* ok-
mánypublikációja zárhatná, amiben Sztankó
Soma 62. gyalogezeredbeli hadnagy tervezetét
közli egy zászlóalj szervezeti felépítéséről,
felszereléséről és annak várható költségeiről.

Gond nélkül lehetne egy tudománytörténe-
ti fejezetet is összeszerkeszteni. Itt kaphatna
helyet *Gazda István* áttekintése a XIX. szá-
zadbéli magyarországi tudománytörténet-
írásról csakúgy, mint a két Bolyai, Farkas és
János személyéhez köthető két írás. *Oláh-Gál
Róbert*, felvállaltan mesterének tekintve Ács
Tibort, az idősebb Bolyai korabeli népszám-
lási íveken szereplő adatokat, illetve halotti bi-
zonyítványát teszi közzé (ez utóbbit faximilé-
ben is), míg *Weszeley Tibor* röviden azt foglal-
ja össze, hogy mennyiben hozott újat egy
felkészült hadtörténész szorgalma és szakér-
telme a Bolyai János életét feltáró amúgy gaz-
dag szakirodalomban. Ács Tibornak Bolyai
Jánosról közzétett, már többször idézett mo-
nográfija ösztönözte *Harai Dénest* arra, hogy
a fogalomalkotás folyamatáról és a múlt meg-
érthetőségéről írott kételyeit megossa olva-
sóival.

Máris eljutottunk a következő lehetséges
szerkezeti egységhez, a hadtudományi meg-
közelítést előtérbe helyező két íráshoz. *Holló
József* azt a nehéz kérdést boncolgatja, hogy a
közismerten a legapróbb részletekig szabá-
lyozott katonai tevékenységben marad-e sze-
rep a parancsnoki intuíciónak. Igenlő válasza
reménykeltő ebben a technika uralta, a pa-
rancsnoki döntéshozatalt immár számítógépes
támogatással segítő, de talán mégsem gúzsba
kötő világunkban. *Matus János* a katonai gon-
dolkodás változására ható tényezőket veszi
sorra esszéjében, hogy végezetül ismertesse az
Európai Biztonsági Stratégia szerint kontinen-
sünket napjainkban fenyegető veszélyeket.

Nem maradhattak ki a gyűjteményes kö-
tetből a XX. század történetét feldolgozó tu-
lulmányok sem. Időrendben haladva: *Poll-
mann Ferenc* az osztrák-magyar vezérkar

azon erőfeszítéseit ismerteti, amelyekkel befolyásolni igyekeztek a Monarchia külpolitikáját az első világháború előestéjén. *Domborády Lóránd* azt a folyamatot írja le, hogy a magyar királyi Honvéd Vezérkar vezetői, a környező államok katonai potenciálját, haderőinek minden területen megmutatkozó fölényét elemezve, miért foglaltak állást az újra felfegyverkező német birodalommal kötendő szövetség és annak egyre szorosabbra zárása mellett. *Szabó József János* kedvenc kutatási területéről hozott egy új közleményt, ezúttal a Keleti-Kárpátok 1940-es évekbeli határőrizetét és határvédelmét feldolgozva. *Szabó Miklós* – Ács Tibornak a katonai tanintézetekben folytatott tanulmányai ürügyén – a Petőfi Akadémia, majd Intézet megszervezését, az ott folyó, a kor szellemének megfelelően politikával kellően átszőtt oktató-nevelő tevékenységét ismerteti az 1950. év végével bezárólag.

*Suba János*nak a Magyar Néphadsereg története egyik speciális területéről, az 1968-ban Csehszlovákiába bevonuló magyar csapatok térképeltetéséről írott tanulmánya már átvezet a kötet írásainak abba a csoportjába, amely a Hadtörténeti Intézet és Múzeum különböző gyűjteményeiben őrzött kincsekre hívja fel az olvasó figyelmét. Így *Makai Ágnes* a Mária Terézia rend történetét, *Ságvári György* a XVIII. századi magyar huszáruniformist választotta feldolgozandó témául.

Egyszerű két újabb közleményt Ács Tibor személyéhez, tudományos munkásságához kötni, hiszen *Hausner Gábor* doktori témavezetőjének, a Hadtörténelmi Közlemények egykori főszerkesztőjének állít emléket; míg

Oroszi Antal Ács Tibor Széchenyi Istvánról megjelentetett könyvéről 1995-ben írott ismertetését, napjainkban is aktuális véleményét felvállalva közli újra ebben a kötetben. Ugyanakkor gondban van a recenzens, mint képzeletbeli szerkesztő három további a kötetben közzétett írás kapcsán.

Nem a tanulmányok színvonalával van baj, ellenkezőleg, hiszen *Veszprémy László* rövid, de elképesztő forrásismeretről és -kezelésről tanúskodó írása a máriazelli kegyhely megalapítása és Nagy Lajos királyunk „törökellenes” harcainak összefüggéseiről a kötet egyik erőssége. De ahogyan nem lehet ennek a közleménynek külön középkori fejezetet kreálni, ugyanúgy nem lehet, egyedülként, a technikatörténet címszó alá sorolni *Padányi József* feldolgozását a napjainkban tragikus módon új hírnévre szert tett mostari híd építéséről, vagy külön orvostörténeti fejezetet létrehozni a *Szoleczky Emese* – *Kreutzer Andrea* szerzőpárosnak, amidőn egy 1739–1743 között Máramarosban tomboló pestisjárványt leíró dokumentumot elemeznék.

Mégis igaza volt Szabó János professzornak, amikor a szerzők nevének abc-rendje szerint sorolta egymás után a tisztelgő tanulmányokat? Konceptióját igazolja a betűrendtől eltérő kivétel, a kötet utolsó írása *Andaházi Szeghy Viktor* összeállításában: az ünnepelt hadtörténész, Ács Tibor műveinek bibliográfiája. Szakértő szemnek mindenféle dicsérő szónál többet mond ez az oldalakon át sorjázó címlista, egy irigylésre méltó tudományos életmű summázata.

Markó György

MÓRO CZ LAJOS

KISKATONÁTÓL A VEZÉREZREDESIG

(*HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Budapest, 2007.*)

Mielőtt Mórocz Lajos könyvének érdemeit méltatnám, egy személyes megjegyzést kívánok előrebozsátani: öröm volt számomra, hogy ha szerény mértékben is, de részt vehetem e könyv létrehozásában, és megtiszteltetésnek érzem, hogy tájékoztathatom az olvasókat a tartalmáról. Azért érzem ezt így, mert

ezzel a visszaemlékezéssel olyan mű kerül az érdeklődők kezébe, amely őszintén, és nem utolsó sorban érdekesen mutatja be a szerző életpályáját, a Magyar Néphadsereget, első sorban pedig a szárazföldi haderőnemet.

A szerzőt, Mórocz Lajos nyugállományú vezérezredest ugyan nem kell bemutatni, de